

Anna Kisiel-Łowczyc

Uniwersytet Gdański

KONKURENCYJNOŚĆ EDUKACYJNA KRAJÓW REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO (RMB)

Po rozszerzeniu UE (maj 2004 r.) kraje RMB (z wyjątkiem Rosji) obejmuje jedna ekonomiczna strefa charakteryzująca się swobodą przepływu towarów, kapitału, usług i ludzi. Te warunki znacznie przyspieszają ekonomiczne reformy systemowe w krajach wschodniego Bałtyku, a cały region osiąga wyższy wzrost ekonomiczny niż Europa i gospodarka światowa. RMB wkracza w nową jakościowo fazę ekonomicznej integracji, która przejawia się:

- w otwarciu nowych rynków i rozszerzeniu instytucji rynkowych,
- we wzroście potencjału produkcyjnego wszystkich krajów regionu.

Unikatowość regionu Morza Bałtyckiego w gospodarce światowej wynika ze szczególnej struktury konkurencyjnej i gospodarczej tego morskiego regionu położonego (prawie całkowicie) wewnątrz Unii Europejskiej, mocno zintegrowanego instytucjonalnie ugrupowania regionalnego, scalającego najbardziej konkurencyjne gospodarki świata, jak Finlandia, Szwecja, Dania, Niemcy (por. tab. 1) z krajami dynamicznej transformacji systemowej i szybkiego wzrostu gospodarczego, czyli nowymi krajami UE (Estonia, Litwa, Łotwa, Polska), co tworzy efekt parakomplementarności. Taka struktura stwarza wyzwania i ogromne, realne możliwości poprawy konkurencyjności, dodatkowo wzmacniane instytucjonalnie i finansowo przez Komisję Europejską, nawiązując do deklaracji i zobowiązań Strategii lizbońskiej w perspektywie do roku 2010.

Współczesna wiedza na temat czynników i mierzenia konkurencyjności, czyli zdolności do konkurowania, oraz wpływu poszczególnych jej determinantów rozwija się dynamicznie i jest dość obszerna. Innowacje i postęp techniczny, co uzasadniono wielokrotnie, są najczęściej traktowane jako najważniejsze czynniki sprawcze wzrostu gospodarczego i konkurencyjności¹; są one jednak determinowane wieloma różno-

¹ Konkurencyjność międzynarodowa to według powszechnie akceptowanej definicji OECD zdolność do konkurowania na poziomie firm, sektora gospodarki kraju; por. komentarz w [2, s. 139 i n.].

rodnymi uwarunkowaniami, a ich skalę i zakres oddziaływań przedstawia jakościowa struktura 2004 IMD World Competitiveness Yearbook.

Ranking konkurencyjności gospodarek 60 krajów, oceniony na podstawie analizy 323 kryteriów (czynników konkurencyjności) dla 2004 r., przedstawia tab. 1. 323 kryteria zgrupowano w 4 sekcjach:

- stan gospodarki (83 kryteriów/czynników),
- sprawność rządu (77 kryteriów/czynników),
- efektywność biznesu (69 kryteriów/czynników),
- infrastruktura (94 kryteriów/czynników)².

Tabela 1. Światowy ranking konkurencyjności państw RMB w latach 1999-2004

Kraj	2004	2003	2001	2000	1999
USA	1	1	1	1	1
Singapur	2	4	2	2	2
Kanada	3	6	9	8	10
Australia	4	7	11	10	11
Islandia	5	8	13	9	13
Hongkong	6	10	6	12	6
Dania	7	5	15	13	9
Finlandia	8	3	3	4	5
Luksemburg	9	2	4	6	3
Irlandia	10	11	7	5	8
Szwecja	11	12	8	14	14
Norwegia	17	16	20	17	16
Niemcy	21	20	12	11	12
Estonia	28	22	22	bd.	bd.
Rosja	50	54	45	47	46
Polska	57	55	47	38	40
Litwa	36	bd.	bd.	bd.	bd.
Łotwa	49	bd.	bd.	bd.	bd.

bd. = brak danych

Źródło: [1].

² Kryteria konkurencyjności (czynniki):

- stan gospodarki (83 kryteria) – makroekonomiczna ocena gospodarki narodowej, udziału w handlu międzynarodowym, w międzynarodowych inwestycjach, zatrudnienia i cen,
- sprawność rządu (77 kryteriów) – w jakim stopniu polityka rządu oddziałuje na konkurencyjność w zakresie finansów publicznych, polityki fiskalnej, legislacyjnej, instytucjonalnego otoczenia biznesu,
- efektywność biznesu (69 kryteriów) – w jakim zakresie firmy wprowadzają innowacje oddziałujące na efektywność produkcji, rynek pracy, finanse, zarządzanie,
- infrastruktura (94 kryteria) – w jakim zakresie podstawowe technologiczne, społeczne i ludzkie zasoby zaspokajają potrzeby biznesu, infrastrukturę podstawową, technologiczną, naukową, edukację, ochronę zdrowia i środowiska (zob. [1]).

Każda z sekcji składa się z 5 podsekcji ze zmienną liczbą kryteriów (od 5 do 20), a każda podsekcja, niezależnie od liczby kryteriów, ma taki sam poziom istotności (wagę) w ogólnym wyniku. Ponieważ całość otoczenia jest charakteryzowana przez 20 podsekcji (4 sekcje po 5 podsekcji), waga wynosi 5%. Ten sposób mierzenia pozwala na określenie raczej ogólnej pozycji konkurencyjnej, ale bardziej wszechstronnej niż w wąsko pojętej specjalizacji.

Wyraźna tendencja stabilnej poprawy w latach 1999-2004 dotyczy pozycji Danii, Finlandii, Szwecji, Norwegii (w grupie krajów o ludności poniżej 5 mln mieszkańców w skali świata zajmują one w 2004 r. odpowiednio pozycję: 4, 5, 8, 12); natomiast pogarsza się pozycja Niemiec, nieznacznie Estonii, Rosji i, dramatycznie, Polski.

Uzasadnienia relatywnie wysokiej do potencjału gospodarek pozycji konkurencyjnej wymienionych w tab. 1 krajów skandynawskich należy szukać głównie w stałej poprawie innowacyjności bazującej na B + R i edukacji, w warunkach stymulującego otoczenia rządowego (polityka proinnowacyjna³), biznesowego i odpowiednio rozwijanej, w szerokim rozumieniu, infrastruktury.

Tabela 2. Technologiczna infrastruktura w RMB (2003 r.)

Komputery <i>per capita</i> (na 1000 mieszkańców)			Użytkownicy Internetu (na 1000 mieszkańców)		
Ranking			Ranking		
1	USA	744,8	1	Islandia	658,8
2	Szwecja	706,2	2	Szwecja	647,7
4	Finlandia	680,0	3	Dania	644,5
5	Dania	679,8	4	Norwegia	629,1
6	Norwegia	675,3	9	Finlandia	589,5
17	Niemcy	511,0	20	Niemcy	441,9
32	Estonia	239,7	30	Estonia	399,4
42	Polska	122,2	42	Polska	218,3
47	Rosja	90,4	43	Rosja	118,2
Telefony stacjonarne na 1000 mieszkańców			Telefony komórkowe na 1000 mieszkańców		
Ranking			Ranking		
1	Luksemburg	776	1	Islandia	937,1
2	Szwecja	754	2	Luksemburg	914,4
3	Finlandia	750	7	Szwecja	900,3
4	Dania	735	11	Finlandia	864,6
10	Norwegia	635	22	Dania	790,4
22	Niemcy	551	23	Norwegia	787,0
37	Estonia	350	29	Niemcy	666,5
40	Polska	296	32	Estonia	648,2
47	Rosja	198	42	Polska	352,1
			56	Rosja	123,0

Źródło: jak w tab. 1.

³ Modelowa i bardzo efektywna jest polityka proinnowacyjna w Finlandii.

Rola narodowych strategii wyboru i kierowania polityką innowacyjną jest kluczowa dla efektywności rządowej polityki wzmocnienia innowacyjności w gospodarce. Koordynacja polityki ministerstw odpowiedzialnych za handel, przemysł, edukację, badania, tradycyjnie związanych z innowacjami i polityką innowacyjną musi obejmować również alokację rządowych środków budżetowych i uwzględniać dużą rolę ministerstwa edukacji i finansów.

Narodowe struktury innowacyjne różnią się znacznie w istotnych szczegółach decydujących o ich efektywności. Wydaje się, że najbardziej efektywną i bardzo wszechstronną perspektywnie strukturę zbudowali Finowie, racjonalnie i szeroko angażując środki finansowe (publiczne i prywatne), konstruując ściśle interakcje i współzależności między edukacją, badaniami, transferem technologii, organizacjami promującymi oraz poparciem *venture capital*, wraz z włączeniem w to administracji centralnej i legislacyjnej.

Uzupełnieniem globalnego rankingu jest porównawcza analiza różnych czynników określających pozycję konkurencyjną krajów RMB. Istotne jest wskazanie, w jakim zakresie zasoby ludzkie, technologiczne i naukowe zaspokajają potrzeby biznesu (podstawowa infrastruktura technologiczna i edukacyjna), kształtując obecną i przyszłą pozycję konkurencyjną krajów RMB.

Fizyczna i telekomunikacyjna infrastruktura jest bazową siłą RMB, ważnym warunkiem ekonomicznej aktywności. Struktura internetowa i telekomunikacyjna w RMB ma wysoką pozycję gwarantującą dostęp do IT, bardzo rozwinięta struktura ICT i systemy IT są również przełomowe dla systemu edukacji i B + R (tab. 3).

Tabela 3. Edukacja w RMB (2004 r.)

Finansiści poszukiwani przez firmy			Inżynierowie dostępni na rynku pracy			Transfer wiedzy między firmami i uniwersytetami		
1	Dania	7,93	1	Indie	8,94	1	Finlandia	7,82
4	Finlandia	7,85	2	Finlandia	8,55	8	Szwecja	6,37
8	Szwecja	7,49	10	Dania	7,90	12	Norwegia	6,04
11	Norwegia	7,28	14	Szwecja	7,73	14	Dania	5,95
20	Estonia	6,62	29	Norwegia	7,04	20	Niemcy	5,21
34	Niemcy	5,72	31	Rosja	6,97	38	Polska	4,30
36	Rosja	5,60	36	Niemcy	6,68	47	Rosja	3,89
47	Polska	4,91	38	Polska	6,61	50	Estonia	3,67
			57	Estonia	4,18			

Źródło: jak w tab. 1.

Siła RMB jako całego regionu, ze względu na wysoki poziom innowacyjności w edukacji i B + R, jest równomiernie rozłożona na kraje: naukowa infrastruktura dowodzi niewielkich różnic między Skandynawią i krajami wschodniego Bałtyku (tab. 3). Istota efektywnego i innowacyjnego systemu edukacji (a w

tej dziedzinie różnice są mniejsze niż przy porównywaniu innych czynników) sprowadza się do takiego kształcenia (kierunki, specjalności), jakiego oczekuje rynek pracy i cała gospodarka, oraz skutecznego, wzajemnego transferu wiedzy między naukowymi instytucjami i firmami.

Głębokie są różnice w skali narodowych wydatków na B + R; są to różnice głównie proporcjonalne do wartości wytworzonego PKB (w wartościach absolutnych). Jednakże mierząc wydatki na B + R w procentach dzielonego PKB, można stwierdzić, że różnice wynikają w znaczącym stopniu z określonej narodowej strategii proinnowacyjnej lub jej braku (tab. 4). Jedną z istotnych, pozytywnych implikacji członkostwa w UE na wydatki B + R nowych krajów Unii jest wymóg przeznaczania co najmniej 1% PKB na te wydatki.

Tabela 4. Wydatki na B + R w RMB (2002 r.)

Ogółem			US\$ per capita		% PKB			
Ranking (mln US\$)			Ranking (US\$)		Ranking (%)			
1	USA	274 758	1	Ile - de France	1 059,8	1	Izrael	4,79
3	Niemcy	48 814	2	Szwecja	1 052,2	2	Szwecja	4,27
12	Szwecja	9,365	7	Finlandia	798,2	3	Finlandia	3,42
21	Rosja	4,306	11	Dania	711,2	11	Niemcy	2,50
22	Finlandia	4,143	12	Niemcy	603,9	12	Dania	2,40
24	Dania	3,812	13	Norwegia	602,4	24	Norwegia	1,60
27	Norwegia	2,717	39	Estonia	38,6	28	Rosja	1,24
36	Polska	1,185	41	Polska	30,7	42	Estonia	0,80
58	Estonia	52	42	Rosja	29,9	46	Polska	0,65

Źródło: jak w tab. 1.

Regionalna współpraca w RMB może pozytywnie oddziaływać na poprawę konkurencyjności krajów tego regionu, zwłaszcza po ostatnim rozszerzeniu UE i przyjęciu strategii „wieder Europe” obejmującej Rosję.

Rola narodowych strategii w opracowaniu i wdrażaniu polityki innowacyjnej jest istotna dla efektywności rządowej polityki wobec środowiska biznesowego i w ogóle biznesu.

Literatura

- [1] 2004 IMD World Competitiveness Yearbook, Lausanne 2004.
- [2] Ziemiński J., Żukrowski K., *Konkurencja a transformacja w Polsce. Wybrane aspekty polityki gospodarczej*, SGH, Warszawa 2004.

EDUCATIONAL COMPETITIVENESS OF COUNTRIES FROM THE BALTIC SEA REGION

Summary

The article deals with the problems connected with the educational competitiveness of countries from the Baltic Sea Region. These countries are facing a new phase of economical integration (new markets are opening and the production potential is growing). Regional co-operation of the Baltic Sea Region countries may become the factor which is going to increase the competitiveness of these economies.